

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת שבועות - דף ג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

איסור הוצאה מדאורייתא ומדרבנן

הביאה הגמ' את הפירוט של יציאות השבת ב' שהן ד', ה' העומד בחוץ מוציא מרה"י לרה"ר, והעומד ברה"י הוציא לרה"ר. שהן ארבע, העומד בחוץ הכניס לרה"י, והעומד בפנים הכניס מבחוץ.

אב מלאכה של מלאכת "הוצאה" שאסור להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. כדברי הגמ' בשבת פרק הזורק (צו, ב) שנאמר "ויצו משה ויעבירו קול במחנה" וכו' משה היכן היה יתיב במחנה לוייה ומחנה לוייה רשות הרבים הוא וקאמר לתולדה ולא דמי לשאר מלאכות ומיתו מרה"י דידכו לרה"ה.

כמבואר בתוס' בחילת הפרק (ב, א ד"ה יציאות, בשם ר"ח) ובריש פ"ק דשבת (ב, א ד"ה פשט) וכן בדבריהם בפרק הזורק (צו, ב ד"ה הוצאה) מלאכת הוצאה היא מלאכה גרועה, היות ובעצם הדבר לא השתנה מאומה אלא רק מקומו השתנה. לכן במלאכה זו מה שנאמר בפירוש שנושאה במשכן מוגדר הוא למלאכה, מה שלא נאמר במפורש שהיא אולם בודאי היא במשכן וילפי' מקראי מוגדר כתולדה ולא דמי לשאר מלאכות דמדמינן את צורת המלאכה וכו' במלאכה זו אין לך בו אלא חיידושו לפי שמלאכה גרועה היא.

ולכן אמרו לפנינו וביותר בפרק הזורק (צו, ב) ש"הוצאה" מרשות היחיד לרשות הרבים היא אב מלאכה. ואילו "הכנסה" מרשות הרבים לרשות היחיד הוי תולדה. והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, היה כאשר העלו את הקרשים מהקרעק המוגדרת כרשות הרבים לעגלות שהיו רשות היחיד מחמת שהיו גבוהין עשר ורחבים יותר מארבע (שבת מט, ב).

ולפי"ז תמנה הכס"מ על הרמב"ם (פ"ב ה"ח מהל' שבת) שכתב שהוצאה והכנסה תרויהו הוי מלאכה ובגמ' הנזכרת בפרק הזורק מבואר להדיא דהכנסה הוי תולדה. וכבר עמד בזה הרשב"א ריש פ"ק דשבת.

בסוגיא הנ"ל בהזורק (צו, ב) אמרו המעביר ד' אמות ברשות הרבים חייב ולמדו שם דלרבי יהודה פשיטא ליה שהמעביר ד' אמות ברה"ר חייב ולכן נהרג מקושש. ולמדו שצורת האיסור במעביר ד' אמות ברשות הרבים היא כעין הוצאה מרשות לרשות דבעינן עקירה והנחה.

נחלקו הראשונים, האם העברה של חפץ ד' אמות ברה"ר מוגדר לאב מלאכה או לתולדה. דעת התוס' הנזכר ריש פ"ק דשבת וכן ברשב"א בפרק הזורק שהעברה היא תולדה. ואילו דעת הר"ן (פרק כלל גדול דף עג, א) וכן בבעל המאור (ריש הזורק) למדו דהעברה הוי מלאכה והיא גופא הוצאה. משום שד' אמות של אדם ברה"ר קנייות לו וקונות לו ודמאי לרשותו, ממילא כאשר מוציא חפץ מוחץ לד' אמותיו ולא שגא ע"י העברה או זריקה הרי זה כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, זה גופא אב המלאכה במלאכת הוצאה.

האם המשנה כדעת רבי ישמעאל?

במשנה מבואר שיש חיוב על העתיד ועל העבר, ולכאורה שלא כשיטת רבי ישמעאל שחייב בקרבן שבועה רק בנשבע לעתיד. ושאלו הראשונים הרי בין כך לא שייך להעמיד את המשנה כשיטת רבי ישמעאל, שהרי לגבי חיוב קרבן בידיעת הטומאה שיטת רבי ישמעאל להלן כ"ו, שה"דיעה" המחייבת קרבן היא ידיעה שבסוף, אף אם אין ידיעה בתחילה. ואילו במשנה מבואר שכדי להתחייב קרבן צריך שתהיה ידיעה בתחילה.

בביאור הענין נאמרו במשנה כמה ביאורים, תוס' הביאו ע"פ הירושלמי לבאר (וכן ברשב"א) ששיטת רבי להלן ש"דיעה" אין הכוונה ידיעה על החטא, היינו קודם שנטמא ידע שהוא טמא וכו', אלא יש מושג של "ידיעת בית רבו" היינו שפעם למד הלכה זו שאסור להטמא וכו' ולא שם ליבו כאשר נגע בטומאה וכו', אבל יש לו ידיעה על מושג הטומאה, ואם סבר רבי ישמעאל כרבי שהאמור במשנה שיש ידיעה בתחילה כדי לחייב קרבן, אמור אף על ידיעת בית רבו. ותוס' נקטו שהירושלמי חולק על הבבלי בענין זה, ובירושלמי סברו שרבי ישמעאל סבר כרבי בזה. ואמנם בבבלי לא סברו כך, אבל היות וניתן לבאר שרבי ישמעאל סבר כרבי, ממילא אין להקשות שהמשנה אינה כרבי ישמעאל מחמת הידיעה שבתחילה.

תוס' דחו ביאור זה, שהיה במשמע במשנה שהידיעה האמורה צריכה להיות ידיעה גמורה ולא מספיק "ידיעת בית רבו". ועי' במהרש"א שציין לתוס' להלן יד, א ד"ה ידיעות שאם נעמיד את כל המשנה בידיעת בית רבו לק"מ ועיין.

בריש"א וכן בתוס' בביאורם השני, שידעו חז"ל שלרבי ישמעאל צריך ידיעה כדי לחייב בקרבן, על אף שאין לו מיקור פסוק ע"ז. ועי' ברמב"ן שנקט שלה"א לא ידעו שלרבי ישמעאל אין צריך ידיעה בתחילה.

עוד ביאור ברמב"ן ובריטב"א, שיעקר הקושיא בגמ' שהמשנה שלא כדברי רבי ישמעאל רק על החלק "ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע" ודבר זה ניתן לפרשו לשיטת רבי ישמעאל לגבי הידיעות שבסוף טומאת מקדש וטומאת קודש. ורק ע"ז הקשו שלא כרבי ישמעאל, שהרי המשך המשנה באמת הוא שלא כדברי רבי ישמעאל שמבואר "את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף".

התראת ספק בנשבע לאכול ככר זו היום.

נחלקו ריו"ח ור"ל באדם שנשבע לאכול ככר זו היום ולא אכלה, מדוע אין בו חיוב מלקות. לדעת ריו"ח מצד שאין בלאו מעשה, שהרי עובר על הלאו במה שלא אוכל ולא עושה מעשה. מאידך לשיטת ר"ל אין מלקות כיון שזה התראת ספק, שהרי לא יוכל לדעת אם עובר על הלאו שהרי יאמר הנשבע יש עוד שהות ביום עד שאהיה מחוייב באכילה.

בקוב"ש (כאן אות ב) שואל מה ההבדל בין הנושא של שבועה לשאר לאוים, הרי בכל הלאוים בעת שהתרה לא יודע אם יעשה החוטא או לא, וזה לא גורע בדרגת ההתראה לעשותה התראת ספק, והביא דוגמא לגבי חיוב הוצאה בשבת, אם מתרה קודם העקירה הרי לא יודע אם לבסוף יעשה הנחה או לא, ובכ"ז אין חסרון בהתראה מדוע לגבי שבועה שאוכל ככר זה היום, החוסר ידיעה גורם להתראת ספק.

לעצם קושייתו מהדמיון לעקירה והנחה, כבר התייחס לזה בדבריו בקובץ הערות (ג, ב) שיש מקום לחלק בעבירות שעניינם נעשה בב' חלקי איסור, או שהאיסור הוא אחד ומתנאי העבירה שיעבור על כל פרטיה. וכך, מבואר בתוס' בב"מ י, ב שחייבי לאוין של כהונה לאחר שבעל לוקה אף על הקידושין, ושאל הרמב"ן מדוע לא מוגדר כהתראה ספק. ומבאר רבי אלחנן, שמעולם לא שאל הרמב"ן מדוע עקירה והנחה בחיוב הוצאה אינם מוגדרים כהתראה ספק, אלא לגבי עקירה והנחה הם ב' חלקי איסור, ומתקיים התראה על חלק אחד ובהו יש סיבה גמורה לחייבו, ויש להתראה על מה לחול, רק החיוב באמת חל לבסוף לאחר שגמר את כל חלקי המעשה.

משא"כ בביאורים שהזכר המחייב הוא אחד ויש תנאי שקיים את כל הפרטים, אי"כ עשיית חלק מהעבירה אין בה התראה על כל העבירה, והרמב"ן למד שביאה היא תנאי בקיום הקידושין ורק אז מתחייב בקידושין של חייבי לאוין, ולכן הקשה הרמב"ן שיש כאן התראת ספק, היות ואין משהו להחיל את ההתראה, משא"כ כנזכר בעקירה יש להחיל את ההתראה עליה.

ובקשר לסוגיא שלנו ביאר הקוב"ש היות וההתראה היא על כל היום, ובין שעות היום נכלל זמן פטור של "בין השמשות" אי"כ לא שייך לחייבו על זמן זה וזה התראת ספק, שיש בודאי זמן שהוא מסופק. ועי' מה שכתבנו בכל הנושא של התראת ספק בעיונים על מכות לדף טו.

סיכום הדף

נושא: סדר המשנה וכמה המשנה.

סדר המשנה, כמבואר לעיל לאחר שסיימנו מסכת מכות בדן הקפת הראש והשחתת הזקן שיש בהם מספר חיובים, **נשנתה מסכת שבועות** שנזכרו בה שתיים שהן ארבע, **אמנם** מסכת שבת ומסכת נגעים גם פתחו בב' שהם ד', **אבל** לא נזכרו בהם עוד הלכות שיש בהם ב' שהם ד', אלא רק **שבועות** משום שהלכות שבועות והלכות ידיעת הטומאה נכתבו בסמיכות, ודומים בהלכות הקרבנות שבשניהם יש חיוב של קרבן עולה ויורד. **ומאחר ששנה את שניהם** נגדר וכתב את שאר הדברים שיש בהם ב' שהם ד'. **ופתח תנאי בהלכות שבועות**, והמשיך להלכות ידיעת הטומאה בב' פרקים ראשונים היות ובכך מסתכמים עניינם שנה אותם וסיים, **ואח"כ** המשיך לאריכות ההלכות בדיני שבועות.

שבועות שתיים, אוכל ולא אוכל (להרע ולהטיב להבא) **שהן ארבע**, כלומר הוסיפו רבנן בדרשה, אכלתי ולא אכלתי (להרע ולהטיב לעבר). **ידיעות הטומאה שתיים**, לא ידע שהוא טמא ואכל קודש, ונכנס למקדש. **שהן ארבע**, ידע שטמא ולא ידע שאוכל קודש או שנכנס למקדש. **יציאות השבת שתיים**, העומד בחוץ מוציא מרה"י לרה"ר, והעומד ברה"י הוציא לרה"ר. **שהן ארבע**, העומד בחוץ הכניס לרה"י, והעומד בפנים הכניס מבחוץ. **מראות נגעים שתיים**, שאת ובהרת **שהן ארבע**, התולדה של השאת, התולדה של הבהרת.

במשנה מבואר שיש חיוב על העתיד ועל העבר, **ולכאורה שלא כשיטת רבי ישמעאל** שחייב בקרבן שבועה רק בנשבע לעתיד. **המשנה מחייבת** קרבן בידיעת הטומאה בין על העלם מקדש ובין על העלם טומאה, **ולכאורה שלא כדעת ר"ע**, שסבר שחייב על העלם טומאה ואינו חייב על העלם מקדש. **ניסו להעמיד** את המשנה או כ"ר או ר"ע והמשנה כתבה חלק לחיוב וחלק לפטור. **ודוחה הגמ'** שאין בו נכתב הכל בדמיון למראה נגעים שכל האופנים הם לטומאה שכאשר יטרה יביא קרבן. **אלא מבארת הגמ' שהמשנה כדעת רבי ישמעאל**, ומה שפטור בלשעבר, פטר רק מחיוב קרבן אבל יש חיוב מלקות. **כדברי רבא** שאמר שהתורה ריבתה חיוב מלקות בשבועת שקר כמו שקרבן בלאו שאין בו מעשה. **והיא מקשה** שבועה זו "שבועת מובן שיש חיוב, כרבא שיש חיוב על העבר. אף באופן שנשבע לעתיד "לא אוכל" ואכל מובן שיש בו חיוב שזה לאו שיש בו מעשה אכילה. **אלא** נשבע שאוכל ולא אכל, מדוע ילקה אין בו מעשה. **מבארת הגמ'** שסובר רבי ישמעאל שיש בלאו שאין בו מעשה לוקין עליו. **המשנה שלנו היא "סתם משנה"** ומבואר אי"כ בלאו שאין בו מעשה לוקים עליו, **ומאידך** ריו"ח סבר שפוסקים הלכה כסתם משנה, וסבר שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, באופן שנשבע שיאכל ככר זה היום, ועבר היום ולא אכל, **לדעת ריו"ח** אין מלקות כיון שאין בו מעשה. **ולדעת ר"ל** אין מלקות כיון שזה התראת ספק, והתראת ספק אינה התראה.

מבארת הגמ' שריו"ח פסק כ"סתם משנה" אחרת, **ולמסקנא** הכוונה למשנה שאמרה לגבי אדם שנשבע שלא יאכל ככר זו וחזר ונשבע שלא יאכל, ואכל. חייב רק אחת שאין השבועה השניה חלה שאין שבועה חלה על השבועה. **והחידוש** שבועה זו "שבועת מובן שיש חיוב, כרבא שיש חיוב קרבן עולה ויורד. **מדוקדק** בלשון המשנה שאם נשבע "אוכל" ולא אכל, לא ילקה משום שמוגדר לאו שאין בו מעשה. **וא"כ** תמנה הרי יש ב' "סתם משנה" אי"כ מדוע פסק ריו"ח כסתם שאין חיוב מלקות בלאו שאין בו מעשה. **והיא מקום להקשות** אף על רבי מדוע הביא ב' סתם משנה שסותרות בפסק ההלכה, **אלא** בתחילה סבר רבי שלא שאין בו מעשה לוקים עליו ואח"כ חזר בו, ומשנה לאו זה המקומה, ונשאר ב' המשויות. **להנ"א** סברו ש"סתם משנה" שלמד מכותה ריו"ח, שאין מלקות למו שעבר על "נתתי" בקרבן פסח, **והביא הגמ' והנחה הגמ'** מושם שהוא לאו שאין בו מעשה. **והחידוש** יתכן ויאן מלקות כשיטת רבי יהודה מצד שזה לאו הניתק לעשה, ולא מצד שיטת רבי יעקב שלא שאין בו מעשה אין לוקין עליו).